

ФАКТОРИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРІВ – МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 378.147:355.232

С. М. Жембровський

Упродовж останніх років керівництво Збройних сил України докладає зусиль до підвищення рівня професійної підготовки (у тому числі й фізичної підготовленості) усіх категорій військовослужбовців. Ці заходи, хоча і приносять певні результати, але не мають системного характеру [2; 3; 5], що негативно впливає на якість їх реалізації. Аналіз літературних даних [1; 4; 8; 9] свідчить, що на рівень фізичної підготовленості офіцерів, професійна діяльність яких не вимагає спеціального розвитку фізичних якостей, а процес фізичної підготовки (ФП) спрямовано на зміцнення здоров'я та підтримку високої працездатності, впливають різноманітні зовнішні та внутрішні фактори, пов'язані з особливостями військово-професійної діяльності та особистістю військовослужбовця. Проте, автори відмічають відсутність зваженого науково обґрунтованого підходу до організації службової діяльності (у тому числі процесу ФП) цієї категорії офіцерів та тенденцію до зниження уваги з боку як керівного складу, так і самих офіцерів щодо підтримки належного рівня фізичної підготовленості. Отримані дані [1; 8; 9] свідчать про наявність на сучасному етапі розбудови Збройних сил України великої кількості соціально-економічних, побутових, організаційних, особистісних проблем та недоліків, які впливають як на ефективність професійної діяльності, так і на ефективність процесу ФП офіцерів.

Дослідження проводилось у межах науково-дослідних робіт “Фізична підготовка офіцерів в умовах комплектування Збройних Сил України на контрактній основі” (шифр “Професіонал–2007”) і “Розробка теоретично-

методичних засад функціонування системи фізичної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України” (шифр “Прогноз”).

Мета дослідження полягає у вивченні та систематизації різноманітних факторів, що зумовлюють ефективність професійної діяльності офіцерів та існуючої системи організації процесу їх ФП.

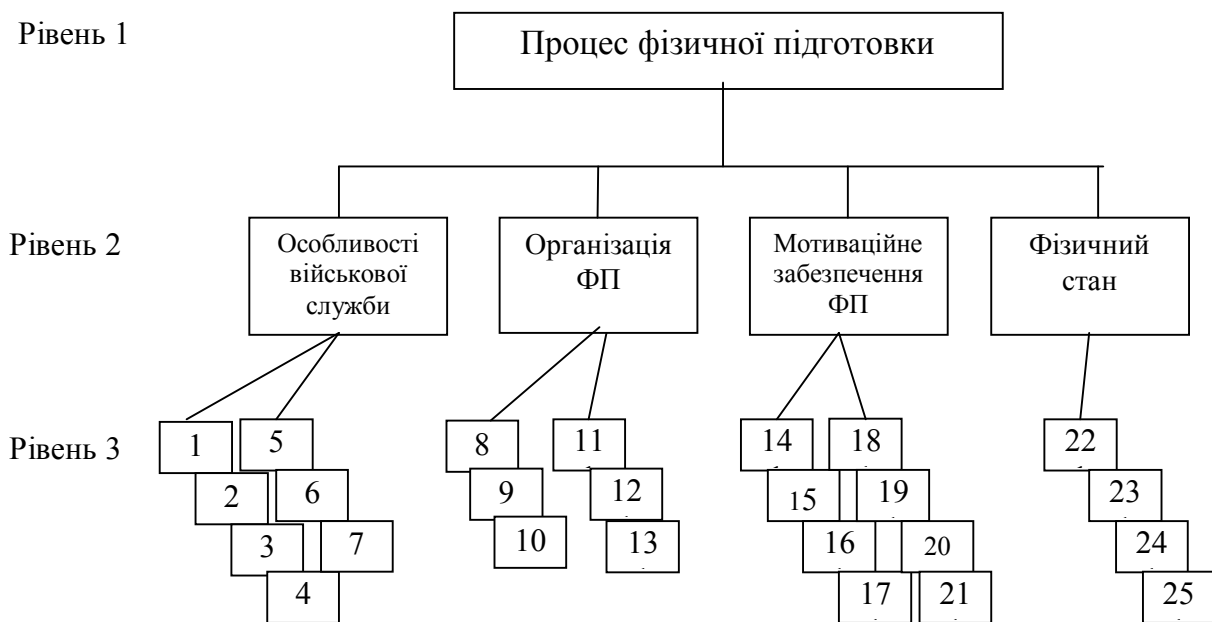
Для реалізації мети дослідження на першому етапі було розроблено анкети, які містили питання, пов’язані з ранжируванням груп та рангів зовнішніх та внутрішніх факторів, які зумовлюють ефективність професійної діяльності та процесу ФП. Обстежено 267 офіцерів, представників сухопутних військ, віком 30–40 років, у тому числі фахівців із ФП – 69 осіб.

На другому етапі двома групами експертів було проведено дослідження запропонованих моделей впливу груп факторів на ефективність професійної діяльності та процесу ФП офіцерів за методикою Сааті [6; 7]. Першу експертну групу становили фахівці ФП (8 осіб), а другу – офіцери-керівники структурних підрозділів, які належать до органів управління різних рівнів (8 осіб).

Опитування, яке проводилось серед офіцерів, виявило, що ефективність процесу ФП та її кінцевого продукту – рівня фізичної підготовленості офіцерів в основному залежить від таких внутрішніх факторів, як мотивація до занять ФП, необхідність дотримання правил здорового способу життя, вік, рівень фізичної підготовленості та рівень здоров’я. Найменшою мірою впливають кліматогеографічні умови проходження служби, якість планування процесу ФП, рівень знань з теорії ФП. Решта показників зовнішніх та внутрішніх факторів, які зумовлюють ефективність процесу ФП, чинили середній вплив. До них віднесено: рівень організації процесу ФП, параметри занять з ФП (спрямованість засобів, інтенсивність, обсяг навантажень), рівень кваліфікації керівників усіх форм ФП, рівень навантаження в інших видах службової діяльності, стан матеріально-технічної бази з ФП, соціально-побутові умови життя, вплив родини, командирів та колективу. Під час статистичної обробки результатів дослідження виявлено великий діапазон коливань показників, які

вивчалися, що було зумовлено, передусім, неоднорідністю груп обстежених офіцерів.

Зважаючи на це, отримані результати лише визначили загальні тенденції, напрямки та шляхи наших подальших досліджень, надали можливість здійснити перерозподіл окремих факторів між групами факторів та побудувати модель впливу груп факторів на ефективність процесу ФП офіцерів на трьох рівнях ієрархії (рис. 1).

1 – вплив командирів; 2 – вплив колективу; 3 – рівень навантаження в інших видах службової діяльності; 4 – спортивні традиції установи; 5 – специфіка та особливості військово-професійної діяльності; 6 – кліматогеографічні умови, часта зміна добових біологічних ритмів (чергування, наряди тощо); 7 – соціально-побутові умови життя; 8 – рівень організації процесу ФП; 9 – якість планування форм ФП; 10 – рівень кваліфікації керівників форм ФП; 11 – характер відвідувань занять (регулярні чи нерегулярні); 12 – параметри занять з ФП (спрямованість засобів, інтенсивність, обсяг навантажень); 13 – стан матеріально-технічної бази з ФП; 14 – вплив родини; 15 – мотивація до занять ФП; 16 – звичка до занять; 17 – рівень психологічної підготовленості (темперамент, вольові якості, особливості характеру); 18 – бажання виконувати правила здорового способу життя; 19 – рівень теоретичних знань з питань ФП; 20 – рівень самоорганізації, самовиховання, самооцінки; 21 – зацікавленість та здібності до занять, особиста працездатність; 22 – стан здоров'я; 23 – фізичний розвиток; 24 – вік; 25 – рівень фізичної підготовленості

Рис. 1. Модель впливу груп факторів на ефективність процесу фізичної підготовки офіцерів

З метою перевірки можливого використання запропонованої моделі та визначення вагомості окремих факторів, які віднесені нами до груп факторів, було проведено дослідження парних порівнянь за методикою Сааті [4; 7; 10–12]. Фахівці з ФП (1-а експертна група) та представники сухопутних військ (2-а

експертна група) складала матриці парних порівнянь на трьох рівнях ієрархії запропонованої моделі.

Обробка отриманих результатів виявила однозначність думок обох груп експертів під час визначення пріоритетності впливу груп факторів на ефективність ФП на другому рівні ієрархії. Відмінності було визначено лише у значеннях вагових коефіцієнтів. Так, найбільший вплив справляють показники фізичного стану (0,346 та 0,354), значно впливають мотиваційні важелі та психологічні особливості офіцерів (0,316 та 0,264), середній ступінь впливу було визначено під час організації ФП у частині (0,230 та 0,253). Майже не впливають на ефективність процесу ФП фактори, пов'язані з особливостям військової служби (0,108 та 0,128).

Результати розрахунків компонентів векторів пріоритетів на третьому рівні ієрархії наведено у табл. 1. Цікавим є факт, що висновки груп експертів з питань, які досліджувались, у більшості випадків збігаються, що надає нам можливість визначити ступінь впливу окремих факторів на рівень фізичної підготовленості офіцерів. До факторів, які чинять найбільш вагомий вплив, було віднесено: рівень навантаження в інших видах службової діяльності, спортивні традиції установи, рівень організації процесу ФП та спорту, стан навчально-матеріальної бази, мотивація до занять ФП, бажання виконувати правила здорового способу життя та стан здоров'я офіцерів. Майже не впливають, на думку експертів, на рівень фізичної підготовленості офіцерів: специфіка й особливості військово-професійної діяльності, кліматогеографічні умови проходження служби, вік офіцерів, характер відвідування занять та рівень теоретичних знань з ФП. Решта факторів мали середній рівень впливу.

Хоча групі факторів, пов'язаних з особливостями військової служби (професійної діяльності), експертами було віддано незначну роль у впливі на ефективність процесу ФП, виникає питання визначення ролі та місця факторів впливу на ефективність процесу професійної діяльності. Результати цих досліджень наведено в табл. 2.

Вектори пріоритетів факторів впливу на ефективність процесу фізичної підготовки офіцерів

№ з/п	Фактори	Вектор пріоритетів	
		1-а група експертів	2-а група експертів
Особливості військової служби (професійної діяльності)			
1	Вплив командирів (примушення чи байдужість до занять ФП)	0,212	0,108
2	Вплив колективу	0,175	0,1
3	Рівень навантаження в інших видах службової діяльності	0,117	0,287
4	Спортивні традиції установи	0,218	0,17
5	Специфіка, особливості військово-професійної діяльності	0,048	0,096
6	Кліматогеографічні умови, часта зміна добових біологічних ритмів (чергування, наряди тощо)	0,033	0,087
7	Соціально-побутові умови життя (забезпеченість житлом, фінансові можливості тощо)	0,197	0,152
Керівництво ФП			
8	Якість планування всіх форм ФП	0,18	0,066
9	Рівень кваліфікації керівників усіх форм ФП	0,184	0,149
10	Рівень організації процесу ФП у даній установі	0,197	0,167
11	Характер відвідувань офіцерами занять з ФП (регулярні чи нерегулярні)	0,053	0,158
12	Параметри занять з ФП (спрямованість засобів, інтенсивність, обсяг навантажень)	0,122	0,184
13	Стан матеріально-технічної бази з ФП	0,264	0,276
Мотиваційне забезпечення ФП та психологічні особливості			
14	Мотивація до занять ФП	0,215	0,153
15	Звичка до занять ФП	0,171	0,108
16	Рівень психологічної підготовленості (темперамент, вольові якості, особливості характеру)	0,114	0,136
17	Бажання виконувати правила здорового способу життя	0,174	0,171
18	Рівень теоретичних знань з питань ФП	0,058	0,056
19	Рівень самоорганізації, самовиховання, самооцінки	0,112	0,148
20	Зацікавленість та здібності до занять, особиста працездатність	0,108	0,161
21	Вплив родини (бажання залучити до занять дітей, авторитет перед дітьми тощо)	0,048	0,067

№ з/п	Фактори	Вектор пріоритетів	
		1-а група експертів	2-а група експертів
Фізичний стан			
22	Вік офіцерів	0,124	0,224
23	Стан здоров'я	0,374	0,325
24	Рівень фізичної підготовленості	0,298	0,267
25	Фізичний розвиток (надлишкова маса тіла)	0,204	0,184

Таблиця 2

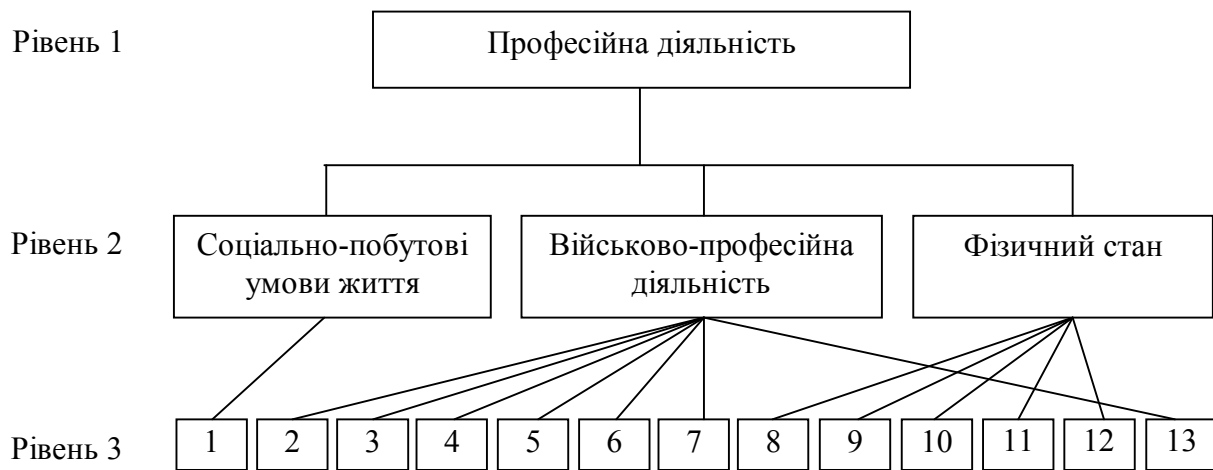
**Рівень впливу показників зовнішніх та внутрішніх факторів
на ефективність професійної діяльності офіцерів
(значний – 1–5 ранг; середній – 6–9 ранг; низький – 10–13 ранг)**

№ з/п	Показники	Усі офіцери			Фахівці ФП			Офіцери сухопутних військ		
		Значний	Середній	Низький	Значний	Середній	Низький	Значний	Середній	Низький
1	Соціально-побутові умови життя (забезпеченість житлом, фінансові можливості тощо)	☺			☺			☺		
2	Вплив, специфіка, особливості військово-професійної діяльності	☺				☺		☺		
3	Рівень навантаження в усіх видах службової діяльності		☺			☺			☺	
4	Кліматогеографічні умови, зміна добових біологічних ритмів (чергування, наряди тощо)			●			●			●
5	Термін проходження служби на посаді			●		☺			☺	
6	Вплив командирів			●		☺			☺	
7	Вплив колективу		☺				●		☺	
8	Вік офіцерів	☺			☺			☺		
9	Стан здоров'я	☺			☺			☺		
10	Рівень фізичної підготовленості		☺		☺				☺	
11	Фізичний розвиток (вага, зріст, обсяг жирової маси тощо.)			●	☺				☺	

№ з/п	Показники	Усі офіцери			Фахівці ФП			Офіцери сухопутних військ		
		Значний	Середній	Низький	Значний	Середній	Низький	Значний	Середній	Низький
12	Рівень психологічної підготовленості (темперамент, вольові якості, особливості характеру)	☺			☺			☺		
13	Рівень теоретичних знань за фахом	☺			☺			☺		

Як свідчать результати анкетування в цілому по групі офіцерів, ступінь впливу різних факторів на ефективність їх професійної діяльності була такою: найбільший вплив, за думкою офіцерів, із зовнішніх факторів має специфіка професійної діяльності та соціально-побутові умови; з внутрішніх факторів – стан та рівень здоров'я, рівень психологічної підготовленості (темперамент, вольові якості, особливості характеру) та рівень теоретичних знань за фахом та професією. Майже не вплинули на ефективність професійної діяльності кліматогеографічні умови місця та термін проходження служби на посаді, особисті якості командирів та особистий рівень фізичного розвитку. Середньо впливають на ефективність професійної діяльності рівень навантажень в інших видах службової діяльності, вплив колективу та власний рівень фізичної підготовленості.

Відповідно до думки офіцерів сухопутних військ, ефективність їх професійної діяльності більшою мірою пов'язано зі специфікою професійної діяльності, соціально-побутовими умовами життя, а також станом і рівнем здоров'я, віком, психологічними особливостями та рівнем теоретичних знань за фахом. Середній вплив мають рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості, а також термін служби, особистість командира та відносини, які склалися у колективі. Визначено незначний вплив кліматогеографічних умов місця проходження служби. Отримані дані надали нам можливість спрогнозувати та побудувати модель впливу на ефективність професійної діяльності офіцерів, яка становить три ієрархічних рівня (рис. 2).

1 – соціально-побутові умови життя (забезпеченість житлом, фінансові можливості тощо); 2 – специфіка та особливості військово-професійної діяльності; 3 – рівень навантаження в інших видах службової діяльності; 4 – кліматогеографічні умови, зміна добових біологічних ритмів (чергування, наряди тощо); 5 – термін проходження служби на посаді; 6 – вплив командирів; 7 – вплив колективу; 8 – вік; 9 – стан здоров'я; 10 – рівень фізичної підготовленості; 11 – фізичний розвиток; 12 – рівень психологічної підготовленості (темперамент, вольові якості, особливості характеру); 13 – рівень теоретичних знань за фахом

Рис. 2. Модель впливу факторів на ефективність професійної діяльності офіцерів

Дослідженнями, які проводились за методикою Сааті, було визначено, що основною групою факторів, які впливають на ефективність професійної діяльності на другому рівні ієрархії, є соціально-побутові умови життя офіцера. Вагові коефіцієнти при цьому мали значення для першої групи експертів – 0,372, другої групи – 0,4. Думки експертів з пріоритетності двох інших груп факторів розійшлися, хоча вагові коефіцієнти були дуже близькими за значеннями. Так, фахівці з ФП віддали перевагу фізичному стану (0,325) порівняно з факторами, безпосередньо пов'язаними з особливостями військово-професійної діяльності (0,303), а представники сухопутних військ, навпаки, вважають більш значущими фактори, безпосередньо пов'язані з особливостями військово-професійної діяльності (0,320), а не фізичний стан (0,280). Незначна різниця у значеннях вагових коефіцієнтів та різне визначення пріоритетності останніх двох груп факторів експертами, на нашу думку, пов'язана, передусім, із суб'єктивним ставленням експертів до необхідності визнання своєї професії основною. З огляду на те, що жоден із цих факторів не має явної переваги над

іншим, можна вважати їх вплив на ефективність професійної діяльності офіцерів однаковим.

Складання матриць парних порівнянь на 3 рівні ієрархії та обробка отриманих результатів виявили, що серед факторів, які безпосередньо пов'язані з особливостями військово-професійної діяльності, на думку експертів, провідну роль відіграють рівень теоретичних знань за фахом та вплив командирів (вагові коефіцієнти дорівнювали відповідно у 1-й та 2-й експертних групах – 0,2; 0,221 та 0,197; 0,185), середній рівень впливу мають рівень навантаження в усіх видах службової діяльності та специфіка і особливості військово-професійної діяльності (0,142; 0,154 та 0,159; 0,142). Майже не впливають на групу факторів, які безпосередньо пов'язані з особливостями військово-професійної діяльності, терміни проходження служби на посаді (0,112 та 0,124), взаємовідносини, що склалися у колективі (0,128 та 0,133) та кліматогеографічні умови місця проходження служби, режим зміни біологічних добових ритмів (0,067 та 0,036). Як свідчать отримані дані, думки груп експертів щодо пріоритетності визначених показників співпадають. Виняток становить лише незначна різниця у вагомості цих пріоритетів стосовно один одного.

Парне порівняння факторів, які пов'язані з фізичним станом офіцерів виявило, що провідним є стан здоров'я. Обидві групи експертів віддали перевагу цьому фактору з великим відривом стосовно інших. Так, фахівці з ФП вважають, що відносна вагомість стану здоров'я у формуванні фізичного стану офіцерів становить майже 50 % (ваговий коефіцієнт 0,483), а фахівці сухопутних військ – більше 40 % (ваговий коефіцієнт 0,415). При цьому вплив фізичного розвитку та віку офіцерів був незначний (вагові коефіцієнти: у першій експертній групі 0,121 та 0,068 відповідно, у другій 0,107 та 0,125). Середній вплив мали рівень психологічної та фізичної підготовленості. Пріоритетність вагомості цих факторів в обох групах експертів була однаковою, про що свідчать значення вагових коефіцієнтів: 0,166 та 0,182 у першій експертній групі; 0,162 та 0,171 у другій експертній групі.

При узагальненні цих результатів можна відмітити, що провідним серед факторів, які впливають на ефективність професійної діяльності, є соціально-побутові умови життя; стан та рівень здоров'я, рівень теоретичних знань за фахом та особистість командирів. За думкою експертів, середній вплив справляють рівень навантажень в інших видах службової діяльності та особливості військово-професійної діяльності, а також рівень психологічної та фізичної підготовленості. Майже не впливають, порівняно з іншими факторами, на ефективність професійної діяльності кліматогеографічні умови проходження служби, терміни проходження служби на посаді, взаємовідносини, що склалися у колективі, вік офіцерів та їх фізичний розвиток.

Отже, у результаті експертної оцінки визначено три рівні впливу окремих факторів на ефективність ФП та професійної діяльності офіцерів:

а) на ефективність процесу ФП *високий* ступінь впливу мають рівень навантаження в інших видах службової діяльності, спортивні традиції установи, рівень організації процесу ФП та спорту, стан навчально-матеріальної бази, мотивація до занять ФП, бажання виконувати правила здорового способу життя, стан здоров'я офіцерів; *середній* – вплив командирів, колективу та родини, якість планування, рівень та кваліфікація керівників, характер відвідувань та параметри занять, рівень теоретичних знань та методичних умінь, самоорганізації, самовиховання, самооцінки, зацікавленість та здібності до занять, особиста працездатність, фізичний розвиток, рівень фізичної підготовленості; *низький* – специфіка і особливості військово-професійної діяльності, кліматично-географічні умови проходження служби, вік офіцерів;

б) на ефективність професійної діяльності *високий* ступінь впливу мають соціально-побутові умови життя, стан та рівень здоров'я, рівень теоретичних знань за фахом та особистість командирів; *середній* – рівень навантажень в інших видах службової діяльності, особливості військово-професійної діяльності, рівень психологічної та фізичної підготовленості; *низький* –

кліматично-географічні умови, терміни проходження служби на посаді, взаємовідносини, що склалися у колективі, вік офіцерів та фізичний розвиток.

Рівень здоров'я визнано тим фактором, який суттєво впливає як на ефективність професійної діяльності, так і на ефективність процесу ФП. Цей факт свідчить про необхідність удосконалення системи ФП офіцерів за рахунок включення до занять спеціальних форм та засобів зміцнення здоров'я.

Список використаної літератури

1. Аналіз структури та змісту систем фізичної підготовки офіцерів збройних сил різних країн світу : звіт про НДР (проміжний) / Національна академія оборони України. – Інв. № 5666. – К., 2006. – 204 с.

2. Боринський, І. Фізична підготовка: “попелюшка при рекордсменах” / І. Боринський // Військо України. – 2006. – № 1. – С. 40–41.

3. Величко, О. Підтюпцем до Європи не добіжиш... Існуюча система фізичної підготовки у Збройних Силах України потребує корекції / О. Величко // Військо України. – 2006. – № 3 (69). – С. 42–43.

4. Настанова з фізичної підготовки у Збройних силах України (НФП–2009). – К. : Міністерство оборони України, 2009. – 231 с.

5. Радецький, В. Г. Перехід до комплектування армії на контрактній основі – вимога часу / В. Г. Радецький // Військо України. – 2002. – № 11–12. – С. 9–11.

6. Саати, Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Л. Саати ; [пер. с англ.] – М. : Радио и связь, 1993. – 320 с.

7. Статистические методы анализа экспертных оценок / под ред. Т. В. Рябушкина. – М. : Наука, 1977. – С. 30–58, 77–83.

8. Фіногенов, Ю. С. Перспективи удосконалення системи фізичної підготовки у Збройних Силах України / Фіногенов Ю. С. // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 2–3. – С. 71–74.

9. Фіногенов, Ю. С. Чинники, що обумовлюють рівень фізичної підготовленості військовослужбовців Сухопутних військ Збройних Сил України / Фіногенов Ю. С. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 10. – С. 86–88.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Олійник Л. В.